

Košický Fidelio so silnou pointou

V tomto roku si celý hudobný svet pripomína 250. výročie narodenia hudobného skladateľa Ludwiga van Beethovena. Z troch slovenských operných scén sa ako jediné Štátne divadlo v Košiciach rozhodlo zapojiť do osláv – novou inscenáciou opery *Fidelio*. Nebolo to však jediné výročie, ktoré si košická premiéra pripomenula.

Beethovenova jediná opera je osamelým a veľmi zvláštnym fenoménom. Začína sa ako konvenčný singspiel a končí ako hrdinská báseň oslavujúca slobodu, odvahu a manželskú verność. Môžeme v nej dešifrovať i feministický rozmer. Je hudobne struhujúcim opusom, hoci dramatických kvalít je v nej pomenej. Sled geniálnych hudobných čísel však reprezentuje silnú humanistickú ideu. Vlastne to vôbec nie je málo, o čom svedčí aj jej pozoruhodná životnosť. Na rozdiel od diel iných veľkých skladateľov, ktorí tiež neboli rodenými dramatikmi a o kompozíciu opery sa pokúsili (Franz Schubert, Robert Schumann), je *Fidelio* stálicou v repertoári svetových scén. Fascinuje hudbou a inšpiruje divadelníkov svojou vierou vo vyššie spomenuté ideály. Niektorí sa s touto vierou stotožňujú, iní s ňou polemizujú. Kto vie, ako by sa k námetu tejto opery postavil Beethoven dnes – ako súčasný skladateľ so súčasnými skúsenosťami. Zaujal by ho vôbec? Ak áno, zapracoval by svoj idealistický názor a humanistické posolstvo do diela rovnako explicitne? Bol jeho vtedajší postoj daný jednoznačnosťou doby, jeho vlastným presvedčením alebo tým ponúkol priestor pre výklad? Beethoven nepochybne veril v ideály humanizmu a vedel, že iba vtedy, keď svoju vieru v diele podá s dostatočnou naliehavosťou, poskytne priestor pre stotožnenie sa i pre polemiku.

Inscenátori *Fidelia* si majú z čoho vybrať. Režisér novej košickej inscenácie, rakúsky tvorca s poľskými koreňmi **Bruno Berger-Gorski**, sa s predlohou stotožnil svojsky. Dej umiestnil do bližšie nešpecifikovanej prítomnosti alebo nedávnej minulosti, ktorá je identifikovateľná iba podľa civilných kostýmov **Carmen Castagnonovej**. Výtvarníčka je tiež autorkou scény predstavujúcej väzenie. V centre javiska sa nachádza rozmnerná vyvýšená plocha olemovaná z troch strán vertikálnymi „mrežami“ zo silných lán. Za ňou, pred horizontom s veľkoplošnou dynamickou projekciou oblohy, je v hornej časti javiska ochodza pre strážcov, okolo centrálnej plošiny je koridor pre väzňov a pod ňou zamrežovaná Florestanova cela. Režisér takmer všetky akcie opery situoval na vyvýšenú plochu. Korektne ich ilustroval v striedmom realistickom herectve bez výraznejších významových posunov. Zachoval danú typológiu postáv: Marzellina a Jaquino sú naivné jednoduché figúry, Rocco dobrák v károvanej košeli, Leonora (*Fidelio*) mladik v montérkach s trakmi a v čiapke, zloduch a šef väznice Pizarro v dlhom koženom kabáte, dozorcovia v čiernych odevoch bezpečnostnej služby so živým vičiakom a špinaví

väzni v roztrhaných šatách. Zopár nápaditých drobných detailov však režisérovi nemožno uprieti: Marzellina si dovolí malú revoltu voči svojmu údelu budúcej manželky – pri skladaní súchej bielizne ju hodí na zem, Leonora si pri Roccovom speve o šťastí zakrýva uši, väzňov pustí Rocco „na slinko“ do priestoru, v ktorom žije on sám. Všetko však viac-menej konvenčne smeruje k záveru: Leonora osloboďi svojho neprávom väzneného manžela Florestana a vďaka včasnému zásahu ministra Dona Fernanda aj ostatných väzňov, ktorí zloducha Pizarra hned zneškodnia. V tom momente režisér

rýchle tempá, náhle tempové zmeny i výrazne kontrastné dynamické rozdiely. Preferoval bicie nástroje a plechy na úkor sláčikov bez vibrata, ktoré zanikali. Použil však aj zaujímavé nástrojové alternatívy: kontrafagot a zobcovú flautu, na viacerých miestach pridal ozdoby a kadencie. Sólistické obsadenie prvej premiéry tvorili členovia domáceho súboru. **Janette Zsigová** ako Leonora zaujala štavnatou farbou tmavšieho sopránu. Sympaticky asketicky modelovala dynamiku, no forte pasáže spievala príliš opatrne a hlas strácal objem a lesk. Nesputaný dramatický tenor **Titusza Tóbiszsa** sa v prísnej klasicistickej forme necítil celkom komfortne, lepšie mu vyšli recitatívy a pasáže vo voľnejšom tempe. Ďalšieho zo série špičkovo interpretovaných zloduchov si vychutnal suverénny **Marián Lukáč** ako Pizarro. Peknú štúdiu dobromyselného Rocca predstavil **Michal Onufre**, precízne pracujúci s dynamikou

T. Tóbisz, J. Zsigová, operný zbor ŠDKE (foto: J. Marčinský)

inscenáciu prekvapivo vygradoval do sugestívnej pointy. „Mreža“ väzenia (laná) spadnú a dovtedy ilustratívne projekcie na horizonte javiska sa v okamihu zmenia na rozptylené žiarivé protisvetlo. Následne sa pri záverečnom radostnom zbere na horizonte začnú ako memento v pomalom sledu premietať zábery zo svetových novín oznamujúce vraždy ľudí, ktorí za svoj idealizmus, za boj proti korupcii a neprávostiam vo svojich krajinách, zaplatili cenu najvyššiu: aktivistka Marielle Franco v Brazílii, novinárka Daphne Caruana Galizia na Malte a novinár Ján Kuciak so svojou snúbenicou Martinou Kušnírovou na Slovensku. Premiéra košického *Fidelia* sa konala presne v deň druhého výročia ich vraždy.

Pod hudobné naštudovanie diela sa podpísal šéfdirigent opery Štátneho divadla v Košiciach **Vinicius Kattah**. Jeho koncepcia sa snažila reflektovať historicky poučenú interpretáciu starej hudby, bola mimoriadne expresívna (miestami až príliš) a narazila na limity orchestra, najmä sekcie plechových dychových nástrojov. Dirigent sa sústredil na

i buffo výrazom. **Aneta Hollá** ako Marzellina zvládla „mozartovský“ part so šarmom a zmyslom pre štýl, **Maksym Kutsenko** (Jaquino) mal deficit v dodržiavaní rytmu a tvorbe tónu. Solidnym Donom Fernandom bol **Martin Kovács**. Potešil zanietený výkon zboru pod vedením zbormajstra **Lukáša Kozubíka**.

Novy *Fidelio* v Štátom divadle Košice trocha klame telom. Dlh sa tvári ako konvenčná operná inscenácia, no záverečná pointa mu dáva výrazne hlbsí rozmer v podobe inteligenčného, presvedčivého a neobýčajne sugestívneho apelu na ľudskosť, ktorý napriek možnej skepse spolu s Beethovenom prináša nádej.

Jozef ČERVENKA

Ludwig van Beethoven: *Fidelio*
Hudobné naštudovanie a dirigent: Vinícius Kattah
Zbormajster: Lukáš Kozubík
Rézia: Bruno Berger-Gorski
Scéna a kostýmy: Carmen Castagnon
Premiéra v Štátom divadle Košice 21. 2.